

УДК 94:37.091.64(477-87)

Тетяна Антонюк,

д-р історичних наук, доцент,

зав. відділу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

вул. Володимирська, 62, м. Київ, 01033, Україна

E-mail: zabula_@ukr.net

**Навчальна книжка в українському зарубіжжі:
історія, характеристика, значення**

Проаналізовано навчальні видання діаспори з фонду відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства НБУВ як органічний складник книжкової культури України. Розкрито історію розвитку навчальної книжки в українському зарубіжжі, причини, час і місце її появи. Подано загальну книжкову характеристику навчальної літератури, виокремлено її особливості, види, призначення, встановлено читацьку аудиторію. З'ясовано роль навчальної книги у збереженні національної ідентичності українства та боротьбі за українську державність.

К л ю ч о в і с л о в а: книжкова культура, фонди зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, українське зарубіжжя, навчальна книжка діаспори.

Книжкова спадщина української діаспори тривалий час не була предметом спеціальної уваги вчених, за винятком незначної частини видань, які досліджувалися лише з контрпропагандистською метою і піддавалися нещадному плямуванню та запереченню, що відповідало принципам радянської ідеології [7, с. 173].

Книга діаспори цікава з огляду на ту особливість, що вона, на відміну від книги в радянській Україні, не підлягала жорсткій цензурі на предмет матеріалістичних філософських доктрин, класових інтересів й упродовж багатьох десятиліть залишалася носієм об'єктивної інформації про нашу країну, її народ, що слугувало не лише збереженню і розвитку української науки, культури, але й відіграло важливу роль у пробудженні національної свідомості, відродженні культури і державності України. Книжкова культура українського зарубіжжя як складова частина сучасної духовної культури є актуальним напрямом наукових досліджень, оскільки сприяє об'єктивному висвітленню процесів розвитку української книги упродовж ХХ ст. і забезпечує формування цілісного бачення вітчизняної культури загалом. Книжкова культура є показником рівня технологічного розвитку держави та свідчить про інтелектуальний потенціал українства на всіх територіях його проживання [4, с. 1]. На цю проблематику останніми роками звертають увагу дослідники історії книжкової культури О. Глушко, С. Грипич, Г. Ковальчук, О. Пастушенко, М. Тимошик та ін. Здобутки закордонного українства у галузі книго-

знавства як інтегральної складової української книжкової культури цікавлять науковців з огляду на пізнання його об'єктивних характеристик як формального, так і змістовного плану.

Метою нашої статті є аналіз навчальної літератури українського зарубіжжя, а саме, історія її появи, види навчальних видань, їх книжкова характеристика, читацька аудиторія, значення у житті діаспори та материкової України.

Базою нашого дослідження є фонд відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства НБУВ (ВЗУ ІК НБУВ), де зберігається значна кількість навчальних книжок, виданих поза межами материкової України. Українці з різних причин (економічних, соціальних, політичних, приватних) опинилися за межами України і вже з кінця ХVІІІ ст. нарощували свою присутність у різних країнах світу. Вони організовували культурно-освітні і наукові центри, налагоджували книжкову справу, що й забезпечило збереження національної культури, ідентичності, мови не лише в діаспорі, але й в материковій Україні. Такими осередками в діаспорі були і залишаються Український Науковий Інститут (УНІ) у Варшаві, заснований екзильним урядом Української Народної Республіки (УНР) (1930 р., а фактично 1928 р.) при польському Міністерстві віровизнань та освіти; ціла низка культурно-просвітницьких центрів: Український вільний університет, заснований 1921 р. у Відні, пізніше діяв у Празі, а з осені 1945-го і донині функціонує в Німеччині (Мюнхен, Баварія), Українська господарча академія в Подебрадах (1922–1932), видав-

ництво «Українська накладня», засноване 1903 р. в Коломиї, а у 1919–1932 рр. працювало в Берліні. Під час німецько-фашистської окупації України (1941–1944) активно діяв Львівський філіал краківського Українського видавництва. Після війни воно налагодило роботу в країнах Європи, в США, Канаді, Австралії.

У другій половині 1940-х рр. більшість закордонних культурних центрів знаходилася в Німеччині і Австрії, а з початку 1950-х – у США, Канаді, Великій Британії, Франції, Італії. Найвідоміші серед них: Наукове товариство ім. Шевченка в Європі і США, Українська вільна академія наук у США і Канаді, Український науковий інститут Гарвардського університету в США, Католицький університет у Римі, видавництво «Молоде життя» та ін. [2, с. 654].

Відомими в усьому світі українськими видавцями, організаторами видавництв і книгарень упродовж ХХ ст. були П. Волиняк, М. Дроздовський, В.-О. Луців, Д. Нитченко (Чуб), Я. Оренштайн, І. Тиктор, Ю. Тищенко та інші діячі книжкової культури діаспори.

Українські видавництва, що діяли за межами України, серед іншої книжкової продукції випускали і навчальну літературу. Це, зокрема, видавництво Союзу українських студентських товариств Америки (СУСТА) (Балтімор; Нью-Йорк); видавництво Центральної управи Спільки української молоді (Брюсель); «Українське слово» (Берлін); «Просвіта»; «Цісарсько-королівське видавництво шкільних книжок»; видавництва Союзу Визволення України (Відень), Української вільної академії наук; Ради української школи при УГПЦ, Української Греко-Православної Церкви в Канаді; товариства «Волинь» (Вінніпег), «Заграва» (Гайденау); «Рідна школа» (Ганновер) та багато інших.

Варто зауважити, що велика кількість навчальних книжок характеризується відсутністю вихідних даних місця та року видання, а також видавництва. Ця особливість характерна не лише для навчальної книжки, але й для друкованих видань діаспори загалом.

Навчальні видання українського зарубіжжя за читацьким призначенням можна поділити на кілька груп: для учнів суботніх і недільних (народних) шкіл, для учнів загальноосвітньої школи (початкової і старшої), вищої школи (середні спеціальні заклади), студентів високої школи (вищі навчальні заклади). Крім того, у діаспорі видавалися навчальні посібники і для тих, хто навчав – вихователів дитячих садочків, учителів різного типу

шкіл, ліцеїв, гімназій, викладачів коледжів, вищих навчальних закладів (університетів, академій, інститутів), батьків. Усередині цих груп виокремлюються підгрупи за віком учнів і роками навчання, залежно від особливостей навчання (денне навчання в народних і державних школах, самостійне навчання, екстернат).

Навчальна книжка уособлює собою частину суспільної культури українства діаспори певного періоду та виконує навчальну і виховну функції. Серед книг, які зберігаються у фонді відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ВЗУ ІК НБУВ), є такі, що не фіксують назву підручника, але практично виконують його функції. Наприклад, «Барвінський О. Історія України-Руси / Олександр Барвінський. Вінніпег : Українська книгарня, 1920. 143 с. : іл.». Тому предметом дослідження ми обрали власне не тільки книги, де поле «призначення» позначалося саме як підручник або посібник, лекція, практикум тощо, але й книги, які своїм змістом, передмовою чи іншими характеристиками вказують на мету своєї появи.

Роль навчальної книжки є надзвичайно помітною у суспільстві, адже від її змісту залежить формування не лише суспільної свідомості, державницької ідеології, але й забезпечення економічного, соціального, політичного, культурного, освітнього, наукового поступу держави, рівень життя конкретного народу. У нашому дослідженні терміни «навчальна книжка» і «навчальне видання» вживаються як синоніми, хоча навчальне видання це більш широке поняття, оскільки охоплює такі підвиди: конспекти лекцій, лекції, тексти лекцій, практикуми, посібники, словники для школи, навчальні брошури, робочі та навчальні зошити, зошити для вправ, атласи, карти тощо.

У фонді ВЗУ ІК НБУВ наявні документи, які повністю відповідають визначенню поняття «навчальне видання», тобто, це такі книги, що містять систематизовані відомості наукового або прикладного характеру, викладені у формі, зручній для вивчення і викладання, розраховані на учнів різного віку і ступеня навчання. Аналіз цих видань виявляє їх цільове призначення – забезпечення процесу навчання, сприяння засвоєнню знань в умовах іншомовного культурного середовища і конкретної системи освіти. Ці книжки, залежно від їх предметного змісту, цілком або частково виконують також виховну функцію [13].

У своєму розвитку підручникотворення в ук-

раїнському зарубіжжі пройшло чотири періоди: початковий (початок ХІХ ст. – 1920-ті роки ХХ ст.); перехідний (1920 – 1950-ті роки ХХ ст.); системний (1950-ті – 1990-ті роки ХХ ст.); комплексний (початок 90-х років ХХ ст. і донині) [3].

У фонді ВЗУ ІК НБУВ навчальних видань діаспори, датованих ХІХ ст., не виявлено. Найстаріше навчальне видання датується 1904 р. Це брошура «Барвінський О. Історія України-Руси (з образками). Львів : Накладом тов.-ва «Просвіта», 1904. 39 с.». Найновіші навчальні книжки вийшли у 2015 р., вони є сучасними виданнями, їх автори живуть в діаспорі, але свої книги видають в Україні. Взяти хоча б «Житкевич А. С. Розсіяні світами. Нариси з життя та творчої діяльності відомих українських діячів музичного мистецтва на заокеанських берегах Америки / А. С. Житкевич. Тернопіль : Підручники і посібники, 2015. Т. 1. 2015. 351 с. іл.».

Процеси творення й удосконалення навчальної книжки у західній діаспорі нерозривно пов'язані із становленням та розбудовою українського шкільництва, українських вищих навчальних закладів як в історичному, так і в теоретичному аспектах. Головною функцією навчальної книжки для народних і загальноосвітніх шкіл упродовж цього часу було національне виховання. Поява навчальної книжки в українському зарубіжжі тісно пов'язана з історією української еміграції, можливостями розвитку співробітництва між українцями материкової України та українцями країн поселення. Налагодження видання навчальної книжки в країнах поселення, як і друкованої продукції загалом, залежало від економічних умов переселенців, технологічних досягнень країни поселення та можливостей ними скористатися. Ці обставини визначають культуру навчальної книжки в діаспорі, дають можливість характеризувати навчальні видання українського зарубіжжя як традиційні і модерні.

Перші школи переселенці з України створювали при церквах. У той початковий період ситуація зі шкільними підручниками була складною, хоча вибір підручників був вільним і залежав від можливостей громади. Перші підручники, якими користувалися українські іммігранти, були вивезені з материкової України та Східної Європи. Вони видавалися, переважно, у Відні, Львові, Станіславі, Коломиї, Києві, Катеринославі. На початку ХХ ст. релігійні громади виступали ініціаторами створення мережі шкіл при церквах, а отже і підготовки та видання навчальних книжок. Зокрема, на конвенції греко-католицького духовенства

15–16 жовтня 1907 р. у Нью-Йорку ухвалюється рішення про необхідність видання підручників і катехізису. З цією метою обрали комітет із 9 священників, були також запрошені світські кваліфіковані спеціалісти. Греко-католицькі громади у країнах поселення засновували товариства «Просвіта», які переймалися забезпеченням українських дітей підручниками, іншою навчальною літературою. При «Просвітах» створювалися комітети для фахової оцінки змісту надісланих книг з України [3].

Позитивні зрушення у справі видання навчальних книг для приватних шкіл стали помітними вже на початку ХХ ст., хоча вони були скоріше винятком і не мали системного характеру. Ще досить тривалий час діти українського зарубіжжя користувалися навчальними книгами релігійного змісту. І це цілком закономірно, адже всі релігійні громади українців, незалежно від конфесій, вважали за потрібне мати школу при своїй церкві. Крім того, початки релігії викладали у недільних і суботніх школах, приватних середніх школах. Саме тому і книжки відповідного змісту видавалися у багатьох осередках розселення українців упродовж ХХ ст. Серед документів фонду виявлено значну їх частку. Це такі видання: «Божа наука : Катахизм Християнсько-католицької віри на основі Біблії : Для шкільного вжитку. 3. вид. Гайденав : Заграва, 1946. 187 с.: іл.»; «Коротка історія Православної церкви: підручник для православних учнів українських народних шкіл. Штутгарт, 1948. 111 с.»; «Іларіон (Огієнко І.) Церковне право : із записів лекцій митрополита Іларіона (листопад 1961 – квітень 1962 / Ред. прот. С. Ярмусь. Вінніпег: Укр. правосл. Церква в Канаді, 1990. 151 с.» та ін. Серед цих навчальних книжок домінують малоформатні видання, що відрізняються економністю, вони адресовані читачам різних вікових категорій, у т. ч. батькам, а також студентам богословських факультетів. Титульні листи подаються часто паралельно англійською мовою.

На початку ХХ ст. в українському зарубіжжі з'являються організації, які починають серйозно опікуватися українським шкільництвом, а отже і виданням навчальної літератури. Ці організації формували виконавчі комітети, які, в свою чергу, створювали шкільні комісії, котрі затверджували єдині навчальні плани й однакові підручники для всіх українських шкіл в країні поселення. Керівництво визначало найкращі шкільні підручники. Такими в діаспорі були визнані, зокрема, чи-

танки М. Матвійчука, підручник з географії С. Рудницького, підручник з історії І. Крип'якевича, пісенник Ф. Колеси тощо.

Тривалий час у діаспорі користувалися підручниками, виданими переважно на території України, так званими «старокрайовими», однак вони вже не задовольняли ні учнів, ні викладачів, оскільки не враховували умов життя країни поселення. Читачами були переважно діти, які не знали або слабо пам'ятали умови життя в Україні. Саме тому активізуються спроби налагодити випуск навчальної літератури в діаспорних центрах. Так, на шостому Конгресі Об'єднання українських організацій в Америці, який відбувся 3 листопада 1933 р., було ухвалено резолюцію про реформування українського шкільництва у США, яка передбачала, зокрема, створення підручників із урахуванням американських умов життя. Проводилися навіть конкурси на кращі підручники. Проте, ці конкурси не дали очікуваних результатів і до середини 50-х років ХХ ст. у західній діаспорі використовувалися здебільшого «старокрайові підручники», що пояснюється нестачею ресурсів як фінансових, так і кадрових [3].

Серед навчальних книжок, виданих на території України, або у країнах Європи, великою популярністю у дітей українського зарубіжжя користувалися такі: «Рудницький С. Початкова географія для народніх шкіл. Київ, та ін. : Т-во «Вернигора», 1919. 192 с.; мал. карт. (шкільна секція; ч. 21)» (Міста видань : Київ, Львів, Відень); «Крушельницький А. Українська читанка для другої класи середніх шкіл. 3-тє вид. Київ та ін. : Т-во «Вернигора», 1920. 286 с.»; «Свенціцький І. Нариси з історії української мови. Львів, 1920. 100 с.»; «Матвійчук М. Четверта книжечка : Українська читанка для четвертої класи. Львів, 1931. 196 с.» та ін. Найчастіше ці книжки видавалися у м'якій палітурці, на папері низької якості, що не характерно для навчальної літератури, яка за своїм призначенням піддається постійному використанню читачами. Як правило, вони були малоформатними, їх художнє оформлення не вражало багатомановою чи вишуканим дизайном, проте їх змістовне наповнення якісно відрізняється від підручників, які видавалися упродовж 30–90-х років ХХ ст. у материковій Україні, де об'єктивне українознавство було під заборонаю.

Незважаючи на всі недоліки книжок українських авторів, що побачили світ у Києві, Львові, Коломиї, Чернівцях, Ужгороді, інших українських містах, а також у Відні, Празі, Берліні, Джерсі-

Сіті, вони все-таки заповнили існуючу прогалину і задовольнили на деякий час потребу у навчальних виданнях на еміграції, підготували ґрунт для реалізації в майбутньому планів щодо появи власних підручників.

Процес творення власної навчальної книжки у діаспорі до середини 50-х років ХХ ст. гальмувався відсутністю єдиного координаційного центру розроблення та видання підручників, хоча освітянські діячі діаспори були мотивовані на створення власних шкільних підручників з посиленою українознавчою і виховною складовою. І такі координаційні центри почали виникати у країнах поселення українців, а згодом виник і світовий координаційний центр, що переймався проблемами освіти і виховання в українському зарубіжжі. Ці події свідчили про початок системного творення навчальної книжки в діаспорі.

У 1953 р. у США створюється Шкільна Рада, яка з перших років своєї діяльності починає системно займатися справою освіти українських дітей, зокрема розробленням й виданням підручників, посібників. При Шкільній Раді Українського конгресового комітету Америки (УККА) організовується власне видавництво, вводиться посада видавничого референта, а також формується комісія, що відповідала за навчальні програми і підручники.

У 1956 р. засновується Українська Центральна Шкільна Рада Австралії (УЦШРА) – найвищий керівний, координаційний орган шкільної системи української спільноти Австралії. Її головне завдання – «схвалювати, опрацьовувати та видавати підручники, посібники для навчання та шкільну документацію» [10].

З метою централізації усіх україномовних шкіл, садочків і курсів українознавства у 1963 р. Конгрес українців Канади формує Шкільну Раду Конгресу Канади з відділом у Торонто [5, с. 5]. У 1971 р. починає працювати Крайова шкільна рада Канади, яка спільно з провінційними шкільними радами під патронатом Конгресу українців Канади координує організацію, діяльність та програми українських шкіл [14].

12 листопада 1967 р. на Світовій виховно-освітній сесії, що працювала в рамках 1-го Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ), утворюється Світова Координаційна Виховно-Освітня Рада (СКВОР) з метою «координувати роботу навчально-виховного процесу в діаспорі». Основні завдання СКВОР: «підтримувати українське шкільництво в різних країнах; залучати широке

коло зацікавлених учителів, батьків та інших зацікавлених для виховання здорового, свідомого й творчого нового українського покоління; інформувати одних про одних, їх працю, їх труднощі та успіхи, їх існування» [8; 9].

Завдяки зусиллям Світової Координаційної Виховно-Освітньої Ради вдалося забезпечити системний характер підготовки, видання і розповсюдження навчальної книжки в українському зарубіжжі. З'явилися можливості видавати нові та перевидавати, оновлюючи, існуючі видання, розповсюджувати їх серед дітей і молоді в українських осередках різних країн. Навчальна книжка діаспори цього періоду за своїми змістовними і зовнішніми характеристиками постає як інноваційна, порівняно з традиційними книжками початкового і перехідного періоду. Особливістю цих навчальних видань є широкий тематичний діапазон, зумовлений номенклатурою українознавчих дисциплін, що вивчалися у різних типах навчальних закладів країн проживання наших співвітчизників. Обсяг матеріалу визначався конкретними навчальними програмами.

Чимала частка навчальних видань діаспори представлена власне підручниками, тобто виданнями, що містять системний виклад навчальної дисципліни (її розділу, частини), відповідають навчальній програмі та офіційно затверджені. Для підручників характерна строгість, точність відбору і викладу матеріалу, чітка структура, спадкоємність, тематична і методична єдність. Підручники одночасно виконують функції навчальні, виховні та розвиваючі. У них передбачені компоненти, розраховані на закріплення пройденого матеріалу. Шкільні підручники і допоміжні матеріали готувалися видатними педагогами діаспори П. Волиняком, М. Дейко, Д. Дорошенком, Д. Кислицею, К. Кисілевським, В. Макогоном, Ю. Пеленським, Я. Славутичем, Д. Чубом (Нитченком) та ін. Також ними розроблялися допоміжні та методичні матеріали, готувалися збірники творів Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка та інших класиків української літератури, культури, історії, релігії. Було створено серії підручників, читанок, букварів з урахуванням того, що для багатьох учнів українська мова – нерідна мова, вона є другою мовою навчання. Ціла низка читанок для розвитку української мови була розроблена і видана на замовлення провінції Альберта, де діяла українська двомовна програма, згідно з концепцією мультикультуризму, оприлюдненою 1971 р. у Канаді [11, с. 57].

Необхідно зауважити, що серед навчальних видань української діаспори переважають книжки гуманітарного змісту. Це підручники, посібники, курси лекцій, тексти лекцій, букварі, читанки, хрестоматії з історії України та всесвітньої історії, географії, української мови та літератури, тобто навчальні видання, які об'єктивно розкривають зміст українознавства. У підручниках, виданих у 1950–1990 рр., автори поряд зі знаннями про Україну, подавали інформацію, хоча і в обмежених обсягах, про нову країну поселення, про життя українських діаспор у різних країнах. Ці книги вирізняються якіснішим оформленням: цупкий папір, частіше трапляється тверда обкладинка, часто дається розгорнутий титул, кращі художні характеристики (кольорові ілюстрації). Видається чимало двомовних словників: українсько-англійський, українсько-іспанський, українсько-німецький тощо. У навчальних книжках, особливо для початкової школи (букварі, читанки, граматика української мови), в кінці, як правило, подаються українсько-англійські словнички. Ось лише кілька прикладів видань, що широко використовувалися в навчальних закладах діаспори: «Радзикович В., Кисілевський К. Промені : Читанка з українознавства : Для 5 і 6 кл. Нью-Йорк: Вид. Шк. Ради при УККА, 1955. 231 с.»; «Білецький Л. Рідне слово : читанка для четвертого року та поза шкіль. навчання ; Передм. вид. спілки. / Вид. Ради укр. школи. Вінніпег: Накладом Вид. спілки «Тризуб», 1956. 191 с.»; «Волиняк П. Лани: Читанка для 4-ої класи та позашкільного читання. 2. вид., поправлене й поширене. Торонто : Нові дні, 1957. 115 с.; іл.»; «Волиняк П. Дніпро: Літературна читанка та історія української літератури. Торонто: Нові дні, 1958. Ч. 1. 1958. 112 с.: іл.»; «Жарський Е. Природа України : Підручник для шк. українознавства / Укр. конгр. ком. Америки. Шк. Рада. Нью-Йорк; Філадельфія, 1958. 180 с.» та ін.

Доволі часто трапляються навчальні книжки з української мови для різних категорій учнів (суботні, недільні школи, загальноосвітні, висока школа). Наприклад, книжка «Миролюбний П. Українська мова. Письмові й граматичні вправи для початкових клас української школи. Торонто, Онтаріо, Канада : Видавництво «Нові дні», 1952. 93 с.» На її титулі – екслібрис Галини і Євгена Сенишиних у вигляді розгорнутої книги, на якій зображено два щити з гербами. На одному тризуб, меч і напис «VI»; на другому – Георгій Змієборець на коні зі списом убиває змія. На зовнішньому звороті нижньої палітурки емблема видавництва «Нові

дні»: Вершниця на коні з факелом у лівій руці – коричневий колір на жовтому тлі палітурки.

Видання відкриває «Слово до вчителя», в якому йдеться про підручник. Від видавництва повідомляється, що ця книжка мала вийти з друку в Німеччині ще 1948 р., коли вона була апробована відділом культури й освіти Центрального представництва української еміграції (ЦПУЕ). Переглядав її і затвердив проф. Л. Білецький. На рукописі є його резолюція: «Приправлено і затверджено до друку Л. Білецький. 10. XI. 1948 р.».

У фонді відділу зарубіжної україніки найменше навчальних книжок з точних і природничих наук. Це підручники з арифметики, геометрії, алгебри, хімії, біології, астрономії, кібернетики. Зокрема, «Мочник Ф. Др-а Франца Мочника пята рахункова книжка для народних шкіл / К. Кравс (обробив); О. Попович (переложив). Відень: Цісарсько-королівське вид-во шкільних книжок, 1912. 202 с.: фіг.»; «Грицак М. Учебник геометрії для середніх шкіл. Середній степень: (IV і V кляса). Львів, 1914. 251 с.»; «Грицак М. Учебник арифметики для середніх шкіл: Висший степень (VI, VII, VIII кляса). Л., 1920. 236 с.»; «Вагнер Ю. Початковий курс природознавства: Пер. з рос. мови. К.: Держ. Вид-во України; ч. 3: Людина й тварини. 1923. 92 с.: іл.»; «Старков А. Загальна біологія: Елементи життя. Хімічний та фізичний субстрат життя. Загальні поняття про клітину. Прага: Укр. громадський вид. фонд, 1925. 202 с.: іл.»; «Чайковський М. Алгебра: повний курс середньої школи та для самоосвіти з багатьма впр. й рис. в тексті. Кн. 2 / Пер. сл. авт. Прага: Укр. Громад. видавн. фонд, 1926 (Друк. «Легіографія»). 300 с.».

Досить солідно у фонді ВЗУ представлена навчальна книжка для високої школи. Українські школи діаспори гостро потребували вчителів, тому вже на початку ХХ ст. з'являються навчальні заклади з підготовки педагогічних кадрів для мережі українських шкіл. Так, у 1905 р. у Вінніпезі було відкрито Руську Семінарію – Рутеніян Трейнінг Скул, фінансові витрати на її утримання взяв на себе уряд Манітоби. Тут готували двомовних учителів, які мали працювати у двомовних англо-українських школах для дітей українських переселенців [1, с. 44–45; 12].

Згодом у Європі, США, Канаді та інших країнах почали відкривати вищі навчальні заклади, де значна увага приділялася студіям з різних ділянок українознавства. В результаті українська молодь мала можливість здобути фахову освіту найвищої кваліфікації. Такими вишами в діаспорі були: Ук-

раїнський Науковий Інститут (УНІ) у Варшаві (Польща) (1928–1939), Український вільний університет, заснований 1921 р., у Відні (Австрія), пізніше діяв у Празі (Чехія), а з 1945-го – у Мюнхені (Німеччина), Українська господарча академія в Подебрадах (Чехія) (1922–1932), Український високий педагогічний інститут імені М. Драгоманова у Празі (Чехія) (1923–1933), Український науковий інститут Гарвардського університету (1973) в Кембриджі (Массачусетс, США), Український католицький університет імені святого Климента в Римі (Італія) (1963), Канадський інститут українських студій (1976) при Альбертському університеті (Едмонтон, Канада) та ін. Високі школи засновують власні видавництва, готують, видають і розповсюджують наукову і навчальну книжку, інші навчальні матеріали для забезпечення навчального процесу, підготовки наукових і освітніх українознавчих кадрів вищої кваліфікації. В окремих університетах країн проживання українців відкриваються кафедри з українознавчих студій, які працюють над створенням наукової і навчальної книжки.

У відділі зберігаються навчальні видання для високої школи, підготовлені знаними у світі діячами науки і освіти. Широко використовувалися у діаспорних і вітчизняних вищих навчальних закладах такі видання: «Животко А. Нарис історії української преси: курс лекцій. Подебради: [б. в.], 1937. 108 с.»; «Окіншевич Л. Лекції з історії українського права: Право державне. Доба станового суспільства. Мюнхен, 1947. 169 с.»; «Ларіон (Проф. Д-р Іван Огієнко) / Українська літературна мова. Sascaton: The Gospel press, 1951. 345 с. Т. 1: Граматичні основи літературної мови. 1951. 345 с.»; «Пастернак Я. Археологія України: Первісна, давня та середня історія України за археологічними джерелами. Торонто, 1961. 789 с.: рис. [Наук. т-во ім. Шевченка]; «Біда М. Основи теорії економіки. Чикаго, 1963. 230 с.»; «Качуровський І. Фоніка. Мюнхен, 1984. 208 с.»; «Бочковський О. І. Вступ до націології і соціології = Eanfshrung in die Natiologie und Soziologie / Український технічно-господарський інститут. Мюнхен, 1992. 338 с.»; «Огоновський О. Історія літератури руської (української). Мюнхен, 1992. 447 с.»; «Петров Віктор та ін. Українська література / В. Петров, Д. Чижевський, М. Глобенко. Історія Української культури / І. Мірчук. Мюнхен, Львів, 1994. 379 с.» та ін.

У діаспорі користувався популярністю такий підвид навчальної книжки, як навчальний

посібник, що доповнює або частково чи повністю замінює підручник та офіційно використовується у навчальному процесі. На відміну від підручника, у навчальному посібнику теоретичні основи курсу викладаються без узгодження з програмою. До навчальних посібників належать хрестоматії, книги для читання, збірники диктантів, таблиці, атласи, окремо видані частини курсу, навчальні наочні посібники [13].

Велику частку навчальних видань фонду ВЗУ становлять хрестоматії – навчальні посібники, що містять літературно-художні, історичні та інші твори чи уривки з них, які є об'єктом вивчення таких дисциплін, як українська література, історія України. Вони допомагають користувачам розвивати аналітичні здібності, набувати знань з української літератури, історії, пізнавати українську культуру та ментальні особливості народу. Наочні посібники з різних навчальних дисциплін та видання матеріалів на допомогу у вивченні, викладанні і вихованні допомагають учням і студентам наочно уявити об'єкти і явища що досліджуються, краще зрозуміти їх суть.

Серед навчальних посібників виокремимо: «Струни: Антологія української поезії від найдавніших до нинішніх часів / Для вжитку школи й хати влашт. Богдан Лепкий. Берлін, 1922. 239 с. Т. I: Від «Слова о полку Ігоревім до Івана Франка»; «Копач О. Хрестоматія з укр. літ-ри для шкіл і курсів українознавства. Торонто : Об'єднання укр.-х педагогів Канади, 1970. 227 с. : іл.»; «Україна : карта України / виконали В. Кубійович, А. Жуковський. Мюнхен ; Париж, 1978. 38 с. + 1 л. карт»; «Хрестоматія з української літератури ХХ сторіччя / Є. В. Федоренко, П. Маляр (упоряд.). Нью-Йорк : Вид-во Шкільної Ради УККА, 1978. 432 с.»; «В інший світ: Збірка текстів для сьомої класи. Едмонтон, 1986. 314 с.»; «Жарський Е. Географія України: Зошит для вправ. Нью Йорк : Вид. шкільної ради, 1987. 32 с.»; «Гончаренко Н., Мельник С. Основи історії України : Посібник для студентів-україністів / І. Удварі (ред.); Педагогічний інститут ім. Двордя Бешменєї, кафедра української і русинської філології. Ніредьгаза, 1999. 131 с.» та ін.

Великим попитом у діаспорі користувалися навчальні книжки з народознавства, військової тематики, фізичного виховання для різних організацій, зокрема «Пласту», «Спілки української молоді в Канаді (СУМК)», збірки пісень, а також навчальна книжка для різних категорій дорослого населення, призначена для самоосвіти. Зокрема, навчальні

книжки для жінок, наставників дітей і молоді, бджолярів, садівників тощо. Вони висвітлюють ту чи іншу господарську, побутову діяльність, містять поради її раціональної організації. Ці книжки користувалися підвищеним попитом читачів, про що свідчить їх зовнішній вигляд і фізичний стан: сліди від багаторазового використання, помітки на полях і безпосередньо в тексті. Ось деякі з них: «Начерк підручника для українських молодших старшин й підстаршин. Саскатун : Видання української стрілецької громади в Канаді, 1938. 413 с.»; «Карабут М. Садівництво в Західній Канаді : ілюстрований підручник плекання витривалих овочевих дерев на степах Канади / М. Карабут. Winnipeg : Українська книгарня, 1939. 64 с.»; «Організатор: Підручник для СУМК та інших союзних організацій. Вінніпег, Ман., 1944. 144 с.»; «Сліпий Р. Годування та плекання немовлят : Книжечка для українських жінок / Родіон Сліпий. Мюнхен : Накл. санітарно-харитативної служби, 1947. 120 с.»; «Спілка укр. молоді в Канаді. Крайова управа. Виховні матеріали на теми річниць 1991 року. Торонто, 1991. 722 с.»; «Гапьяк А. Український співаник / Зладив А. Гапьяк. Нью-Йорк : вид-во «Іскра», б. р. 176 с.» та ін.

У фонді зберігаються також програми для шкіл з навчання і виховання, які широко використовувалися в українських школах різного типу. Зокрема, це: «Програми навчання і виховання. Нью Йорк, Філадельфія : Видання Шкільної Ради, 1960. 95 с.»; «Шкільні програми українських шкіл та курсів українознавства / Українська Православна Церква в Канаді; Рада Української Школи Східної Канади. Торонто, 1965. 47 с.»; «Розділи з життя суспільства: Тимчасові навч. тексти для сер. шк. з укр. м. навч. / В. Кривний, Й. Кучерак, О. Месареш та ін.; Упоряд. Т. Мюнц. Братислава : Слов. пед. вид-во, 1991. 49 с.» тощо.

Видавалася і активно використовувалася у навчальному процесі методична література для наставників, вихователів, вчителів і батьків. Це, зокрема, «Гончаренко І. Як виховувати наших дітей. Вінніпег : [б. в.], 1956. 110 с.»; «Ващенко Г. Виховання волі і характеру. Боффало; Мюнхен: Накл. Осередку СУМ-у ім. Лесі Українки, 1957. Ч. 2 : /Педагогічна/. 271 с.»; «Гончаренко І. Основи українського національного виховання. Новий Ульм : вид-во «Українські вісті» [Німеччина], 1959. 123 с.»; «Гисовський О. Життя в пласті: Посібник для українського пластового юнацтва. 3. Виправлене вид. Нью Йорк; Торонто : Новий шлях, 1969. 551 с. : іл.»; «Допоміжні матеріали для вчителів

історії / Р. Федевич-укладач. Мельбурн, 1997. 100 с.» (Укр. Центральна Шкільна Рада Австралії); «Кисілевський К. Методика навчання української мови й літератури : Інструктивний курс. Б. м. : Б. р. 92 с.» (Укр. Мова / Шкільна рада УККА).

Читачі часто користувалися книгами про країну проживання, які знайомлять з її особливостями, сприяють адаптації переселенців до нових умов (культурних, мовних, освітніх, екологічних, соціальних, правових тощо). Тут варто назвати такі: «Грушевський О. Країна сонця, добробуту та щастя (Австралія) : нарис географії природи, населення, господарства, соціально-культурного будівництва країни та її історії / О. Грушевський. Геттінген : [б. в.], 1948. 48 с.»; «Зінько Василь Є. Рідна школа у Бразилії : (історично-правовий нарис) / Василь Є. Зінько. Трудентопіль ; Апостолес : Вид-во О. О. Василян, 1960. 244 с.»; «Українське студентство в Америці / О. Зінкевич (ред. кол.); Союз українських студентських товариств Америки (СУСТА). Балтімор ; Нью-Йорк : Б. в., 1963. 156 с. : фот.»; «Історія української імміграції в Америці : Збереження культурної спадщини / В. Куропась (текст); В. Павловський (пер. на укр. м.) : Український музей. Нью Йорк, 1984. 99 с.: іл.»; «Щоб допомогти вам поселитися у Британії : Підручник для європейських добровільних робітників. Лондон, Б. р. 55 с.».

Завжди запитуваними в українців зарубіжжя були словники, підручники із іноземних мов, довідкова література. У фонді ВЗУ зберігаються: «Українсько-німецький підручник до науки німецької мови. З доданням словарця. Нью-Йорк, 1916. 48 с.»; «Українсько-німецький словник / пер. сл. І. Мірчука; З доруки Укр. наук. ін.-ту в Берліні склали З. Кузеля і Я. Рудницький при співпраці К. Маєра. Ляйпціг : Отто Гаррасовіц, 1943. 1494 с.»; «Лончина В. Підручник іспанської мови. Мюнхен, 1948. 247 с. Еспансько-український словничок. 76 с.»; «Голоскевич Г. Правописний словник. Видання дев'яте. Н. Й., 1962. 451 с.»; «Дейко М. Українсько-англійський словник широкого вжитку. Лондон : Рідна мова, 1979. Т. 1 : Близько 50000 слів та виразів. 455 с.»; «Ларіон (Митрополит). Етимологічно-семантичний словник укр. мови / Ю. Мулик-Луцик (ред.). Вінніпег : Волинь, 1979. (Ін-т дослідів Волині; ч. 39). Т. 1 : А–Д. Вінніпег, 1979. 365 с.»; «Вивчай іспанську мову: Стисла граматики іспанської мови; Українсько-іспанський словник. Nappever: Веєск, Б. р. 81 с.» (Українець у Південній Америці) та ін.

Письменники української діаспори готували ба-

гато літератури для дітей (дошкільників та учнів). Різними видавництвами видавалися, наприклад, «Деснянський І. Шерех історії: Легенди, міти та баляди. Лондон, 1952. 64 с.»; «Український декламатор для дітей і молоді / Зібрала С. Нагірна. Нью-Йорк : Укр. народний фронт, 1952. 61 с.»; «Кисілевська О. По рідному краю. Торонто : Укр. вид-во «Добра книжка», 1955. 182 с.»; «Великодній ранок: Збірка великодніх оповідань і віршів / І. Барчук, М. Подводняк (зібр.). Торонто; Чикаго, 1957. 257 с.» та десятки інших. Варто зауважити, дитячі книжечки, які побачили світ у другій половині ХХ ст., у більшості своїй мають прекрасне художнє оформлення, вишукані ілюстрації.

На початку 90-х років ХХ ст. в українському зарубіжжі розпочався якісно новий період підготовки, видання і використання навчальної книжки. Він триває до сьогодні, його можна назвати комплексним, оскільки він характеризується активною взаємодією українців зарубіжжя і материкової України у процесі виготовлення навчальної книжки та її використання. Сучасну навчальну книжку, на нашу думку, можна характеризувати як модерну, адже в наші дні виходять не тільки нові, а й істотно перероблені та доповнені старі підручники з усіх навчальних дисциплін шкіл українознавства: з української мови, української літератури для учнів старших класів, з географії, історії та культури України. Шкільні Ради країн поселення українців останнім часом видають багато навчальних книг українознавчого змісту і частина з них обов'язково надходить в материкову Україну.

З проголошенням Україною незалежності українські громади країн поселення активізували співпрацю з Україною на всіх рівнях і напрямках, особливо в освітній сфері. Багато українців діаспори, відвідавши Україну, розпочинають вивчати українську мову. Це спричинилося до зростання попиту на підручники, розроблені і видані в Україні. Активізується праця науковців України і діаспори над спільними підручковими проектами. Ще однією новітньою тенденцією стало використання найкращих підручників, виданих у країнах поселення, особливо у Канаді та Австралії, для інших українських шкіл діаспори. Досить часто підготовлені у діаспорі навчальні книжки видаються в Україні, що пояснюється меншими фінансовими затратами і бажанням українців зарубіжжя активно співпрацювати з Україною. З'являються підручники добротного оформлення, на якісному папері, книжки покриті складовими або суцільно критими тканинними палтурками, з гарним ху-

дожнім компонентом. Останніми роками дедалі частіше з'являється й електронна навчальна книга, що спрощує доступ до навчальної літератури діаспори та збільшує читацьку аудиторію як серед користувачів українського зарубіжжя, так і України.

Отже, як бачимо, існує цілий материк видань, які дають змогу при їх вивченні збагатити книжкову культуру України. На нашу думку, дослідницькі зусилля у цьому напрямі є надзвичайно перспективними, адже досягнення здобутків у царині книгознавства українського зарубіжжя у поєднанні зі здобутками книжкової культури України дає змогу сформулювати об'єктивне, цілісне уявлення про українську книжкову культуру. Книга української діаспори суттєво доповнює, розвиває і посилює наші уявлення про книжкову культуру України, знайомить світ із феноменом українства і тим самим збагачує європейську та світову книжкову культуру. Книжкова культура українського зарубіжжя засвідчує, що українській книзі притаманні загальносвітові тенденції розвитку: традиційна українська книжка поступово набула модерних характеристик, еволюціонувала в сучасну інноваційну книжку, здатну задовольнити потреби читача (користувача) в будь-якому куточку світу.

У своєму розвитку книговидання українського зарубіжжя виявило і реалізувало великі внутрішні резерви. Досвід розвитку видання навчальної літератури в діаспорі окреслює наукові, освітні, культурні потреби українського народу та засвідчує інтелектуальні і культурні спроможності української нації, прагнення її представників у вільному світі забезпечити позитивний імідж своєї країни, утвердити серед міжнародної спільноти невичерпну віру у торжество правди, у здатність Української держави виступати суб'єктом світової спільноти.

Список бібліографічних посилань

1. Білаш Б. Н. *Англійсько-Українське шкільництво в державній системі Манітоби*. Мюнхен; Вінніпег, 1984. 223 с.
2. Боянивсякая М. Б., Исаевич Я. Д., Белоконов С. И. Украина. *Книга : Энциклопедия* / Редкол. : И. Е. Баренбаум, А. А. Беловицкая, А. А. Говоров и др. Москва : Большая Российская энциклопедия, 1998. 800 с.
3. Глушко О. З. *Гене́за шкільного підручникотворення в українській діаспорі США* [Електронний ресурс]. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/708713/1/Glushko.pdf>
4. Грипич С. Книжкова культура як складова сучасної духовної культури. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 1. С. 44–47.
5. *Збірник матеріалів і документів у 25-ліття діяльності КУК 1940–1965*. Вінніпег : [накладом Комітету Українців Канади], 1965. 310 с.
6. Ковальчук Г. І. Історія книжкової культури: теоретична

складова поняття. *Бібліотека. Наука. Комунікація : матеріали Міжнарод. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2016 р.)* / НАН України, Нац. Б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асом. Б-к України, Рада дир. б-к та ін форм. Центрів – членів МААН. Київ, 2016. 640 с.

7. Пастушенко О. *Книга і періодика в дисертаційних дослідженнях незалежної України: соціокомунікаційний аспект : монографія* / відп. ред. Л. А. Дубровіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 564 с.

8. Про Світову Координаційну Виховно-Освітню Раду – СКВОР у 50 років [Електронний ресурс]. *Новий Шлях*. 2017, 16 серпня. Світовий Конгрес Українців : офіц. веб-сайт. URL: <http://osvita.ukrainianworldcongress.org/50-rokiv-SKVOR>

9. *Світова Координаційна Виховно-Освітня Рада* [Електронний ресурс]. URL: <http://osvita.ukrainianworldcongress.org/ua.php/Mjrid-Moya-rodyna/>

10. Стефін О. *Звіт Української Центральної Шкільної Ради (УЦШР) Австралії (2003–2008 рр.)* [Електронний ресурс] / URL: <http://osvita.ukrainianworldcongress.org/Avstraliya-shkola-zvit-2003-2008>

11. Тищенко Ю. А. Проблеми становлення та реалізації політики мультикультуралізму: досвід Канади [Електронний ресурс]. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 3 (8). С. 52–59. URL: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/7-1444999873.pdf> Назва з екрана.

12. *Українське двомовне навчання в Альберті*. Альберта : Мін-во освіти, 1989. 80 с.

13. Хмельовська О. *Стандарти. Видання. Основні види. Терміни та визначення. ДСТУ 3017 – 95* [Електронний ресурс]. URL: <http://www.chytomo.com/standards/vydannya-osnovni-vydy-terminy-ta-vyznachennya-dstu-301795>

14. *Шкільна Рада Конгресу Канади. Відділ Торонто* [Електронний ресурс]. URL: http://ucctoronto.infoukes.com/Members/Shkilna_rada.pdf

References

1. Bilash, B. N. (1984). *Anhliisko-Ukrainske shkilynytstvo v derzhavnii systemi Manitoby* [English-Ukrainian in-school matter in the state system of Manitoba]. Miunkhen; Vinnipeh, Kanada. [In Ukrainian].
2. Boianivskaia, M. B., Isaevich, Ya. D., Belokon, S. I. (1998). *Ukraina* [Ukraine]. *Kniga: Entsiklopedia*. Moscow, Russia : Bolshaya Rossiyskaya entsiklopediya, pp. 652-657. [In Russian].
3. Hlushko, O. Z. (2017). *Henezha shkylnoho pidruchnykotvorennia v ukrainskii diaspori SSHA* [The Genesis of creation of school textbooks in Ukrainian diaspora]. Retrieved from <http://lib.iitta.gov.ua/708713/1/Glushko.pdf> [In Ukrainian].
4. Hrypych, S. (2012). *Knyzhkova kultura yak skladova suchasnoi dukhovnoi kultury* [Book culture as a contributing part to modern spiritual culture]. *Visnyk Knyzhkovoї Palaty, 1*, 44–47. [In Ukrainian].
5. (1965). *Zbirnyk materiiativ i dokumentiv u 25-littia diialnosti KUK 1940-1965* [The collection of materials and documents to commemorate the 25th anniversary of the actions of the UCC from 1940 to 1965]. Vinnipeh, Kanada: [nakladom Komitetu Ukraintsiv Kanady]. [In Ukrainian].
6. Kovalchuk, H. I. (2016). *Istoriia knyzhkovoї kultury: teoretychna skladova poniattia* [The history of a book culture: the theoretical underprintings of the concept]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Materialy Mizhnar. Nauk. konf.* (Kyiv, 4–6 zhovt. 2016 r.): NAN Ukrainy: Nats. B-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho: Asots. B-k Ukrainy: Rada dyr. b-k ta in form. Tsentriv – chleniv MAAN. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

7. Pastushenko, O. (2016). *Knyha i periodyka v dysertatsiinykh doslidzhenniakh nezalezhnoi Ukrainy: sotsiokomunikatsiinyi aspekt : monohrafiia* [Books and periodicals in the dissertation researches of independent Ukraine: social and communicative aspect: monograph]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
8. (2017). *Pro Svitovu Koordynatsiinu Vykhovno-Osvitniu Radu- SKVOR u 50 rokiv* [About the International Educational Coordinating Council (IECC) during the last 50 years]. Retrieved from <http://osvita.ukrainianworldcongress.org/50-rokiv-SKVOR/> [In Ukrainian].
9. *Svitova Koordynatsiina Vykhovno-Osvitnia Rada* [The International Educational Coordinating Council]. Retrieved from <http://osvita.ukrainianworldcongress.org/ua.php/Mij-rid-Moya-rodyna//> [In Ukrainian].
10. Stefyn, O. *Zvit Ukrainskoi Tsentralnoi Shkilnoi Rady (UTsShR) Avstralii (2003-2008 rr.)* [The report of the Ukrainian Education Council of Australia (UECA) (2003-2008)]. Retrieved from <http://osvita.ukrainianworldcongress.org/Avstraliya-shkola-zvit-2003-2008/> [In Ukrainian].
11. Tyshchenko, Yu. A. (2008). Problemy stanovlennia ta realizatsii polityky multykulturalizmu: dosvid Kanady [The problems of formation and implementation of the policy of multiculturalism: the experience of Canada]. *Stratehichni Priorityety*, 3 (8), 52-59. Retrieved from <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/7-1444999873.pdf> [In Ukrainian].
12. (1989). *Ukrainske dvomovne navchannia v Alberti* [The bilingual education of Ukrainians in Alberta.]. Alberta, Kanada: Min-vo osvity. [In Ukrainian].
13. Khmelovska, O. Standarty. *Vydannia. Osnovni vydy. Terminy ta vyznachennia. DSTU 3017-95* [Standards. Editions. Main types. Terms and definitions. The State Standards of Ukraine (DSTU) 3017-95]. Retrieved from <http://www.chytomo.com/standards/vydannya-osnovni-vydy-terminy-ta-vyznachennya-dstu-301795> [In Ukrainian].
14. *Shkilna Rada Konhresu Kanady. Viddil Toronto* [The Canadian School Board Association of Toronto Department]. Retrieved from http://ucctoronto.infoukes.com/Members/Shkilna_rada.pdf [In Ukrainian].

Tetiana Antoniuk,

Doctor in History, Head of department of foreign Ukrainistics of the Book Science Institute, Vernadsky National Library of Ukraine

EDUCATIONAL BOOK IN UKRAINIAN DIASPORA: HISTORY, CHARACTERISTICS, MEANING

The study analyzed educational textbook publishings of Ukrainian diaspora from the fund of the Department of Foreign Ukrainica of the Book Science Institute of the Vernadsky National Library of Ukraine as an organic constituent of Ukrainian book culture. The history of educational book in Ukrainian diaspora was explored, the causes, time and the place of occurrence as well as the types, authors and publishing houses were discovered. A general book description of educational literature, it's features, purposes, reading audience were submitted. The traditional and modern editions of educational books of Ukrainian diaspora were revealed. It assessed the role of educational book in preserving national identity of Ukrainian people and in their struggle for Ukrainian statehood.

The problem-solving process has been initiated in recent years by such well-known researchers of the history of book culture as O. Hlushko, S. Hrypych, H. Kovalchuk, O. Pastushenko and others. On a foundation of their preceding scholarly writings in this study we focus on a scarcely explored part of a general problem to which the article is dedicated.

The purpose of the study is to analyze and evaluate educational textbooks of Ukrainian diaspora, namely: the causes, time and place of occurrence, the types of educational publications, it's book characteristics, reading audience, significance in the life of the diaspora and Ukrainian mainland. The main informational basis for the study is the fund of the Department of Foreign Ukrainica of the Book Science Institute of the Vernadsky National Library of Ukraine (DFU BSI VNLU) which contains substantial portion of educational books issued beyond the bounds of Ukrainian mainland.

Ukrainians for various reasons (economic, social, political, personal) had moved abroad. From the end the eighteenth century until today the population of our compatriots have been increasing largely in different countries of the world and hence they have been able to organize powerful cultural, educational, scientific centers and to establish book publishing industry which has ensured the preservation of national culture, identity and language in the diaspora and outside just as has affected the revival of national values in Ukrainian mainland.

K e y w o r d s: book culture, the Department of Foreign Ukrainica of the Book Science Institute of the Vernadsky National Library of Ukraine, educational book, diaspora.

Vernadsky National Library of Ukraine
62, Volodymyrska str., Kyiv, 01033, Ukraine
E-mail: zabula_@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 20.01.2018 р.